CEMAL SÜREYA

Papirüs'ten Başyazılar

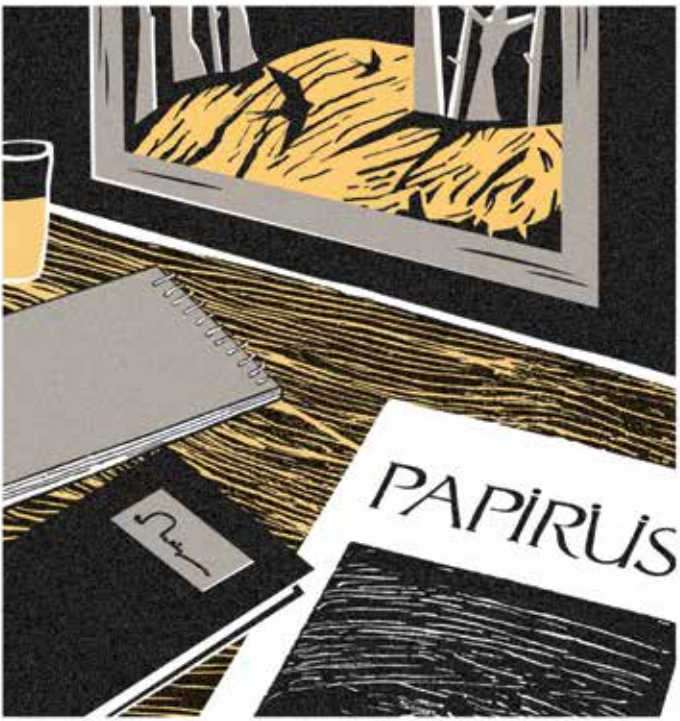

can
modern

Can Yayınları
Bu tanıtım kopyası
Can okurları için
özel olarak hazırlandı.
Can Yayınları

CEMAL SÜREYA

PAPİRÜS'TEN BAŞYAZILAR

Can Modern

Papirüs'ten Başyazılar, Cemal Süreya
© 2025, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Cem Yayınevi, 1991
Can Yayınları'nda 1. basım: Nisan 2025, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Abdullah Ezik
Düzelti: Ebru Aydın
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak illüstrasyon: Aylin Güler

Baskı ve cilt: MY Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şti.
Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sokak. No:8 Kat:2
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 47939

ISBN 978-975-07-6555-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

CEMAL SÜREYA

PAPİRÜS'TEN BAŞYAZILAR

DENEME

can

Cemal Süreya'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Sevda Sözleri, 1990
On Üç Günün Mektupları, 1990
Beni Öp Sonra Doğur Beni, 2020
Göçebe, 2020
Güz Bitigi, 2020
Sen Varsın Gecede, 2020
Sıcak Nal, 2020
Üvercinka, 2020
Seviş Yolcu, 2021
Bir Kırlangıcın Daha Var, 2022
Günübirlik, 2023
Şapkam Dolu Çiçekle, 2023
99 Yüz, 2023

CEMAL SÜREYA, 1931'de Erzincan'da doğdu. Haydarpaşa Lisesi'nden sonra Ankara Üniversitesi'nde Maliye ve İktisat Bölümü'nü 1954'te bitirdi. İlk şiiri "Şarkısı-Beyaz" *Mülkiye* dergisinde yayımlandı. 1954'te göreve başladığı Maliye Bakanlığı'nda müfettiş yardımcılığı ve müfettişlik yaptı; 1965'te ayrıldığı göreve 1971'de döndü, 1982'de Maliye Tetkik Kurulu'nda başmüfettişlikten emekli oldu. Cemal Süreya, modern Türk şiirinin en belirleyici ve yenilikçi akımlarından İkinci Yeni'nin önde gelen isimlerindendir. 1961'de *Papirüs* dergisini kurdu, bu dergi 1981'e kadar aralıklı olarak yayımlandı. Yazarlık hayatı boyunca *Oluşum*, *Pazar Postası*, *Yeditepe* gibi birçok yayında şiirler, yazılar kaleme aldı. *Üvercinka* (1958) adlı şiir kitabıyla Yeditepe Şiir Ödülü'ne, *Göçebe*'yle (1966) Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. Toplu şiirleri *Sevda Sözleri* (1984) adıyla yayımlanan Cemal Süreya, 1990'da İstanbul'da öldü. Eşi Zuhal Tekkanat'a yazdığı *On Üç Günün Mektupları* (1990) ölümünden sonra yayımlandı.

İçindekiler

Bir Cemal Süreya Yaşadı 11
Papirüs'teki Günler 15
Cemal Süreya Yazılarda 19

PAPİRÜS'TEN BAŞYAZILAR

Gerçek Ayıklanma 25
Şiir Anayasaya Aykırıdır 31
Tarihsel Kötümserlik 35
Sağcıların Çıkmazı 39
Mitoloji Havarileri 45
Edebiyatımızda Yeni Bir Tip 49
Özgürlüğün Kullanma Değeri 53
Telif ve Sürüm 57
Güdümlü Eleştiriden Mekanik Eleştiriye 61
Ölü Yasalar 65
Türk Yazarının Halklaşması 69
Ataç'ın Eylemi 75
Azgelişmiş Ülkelerde Şiir 79
Değişim 83
Yazarın Devletle İlişkisi 87
Sonuna Kadar 91

Türk Tipi Üstüne Soruşturmamız 95
Atatürkiye 97
Konuşma Dili ve Şiir 101
Tevfik Fikret Üstüne 105
Okur, Anadolu'daki Okur 111
Ödüller Armağanlar 119
Bağlantı Çerçevesi 125
Devrimci Romantizm ve Kıyısız Gerçekçilik 131
Utanç Listesi 139
Sovyetler'de Türk Şiiri 143
Şiirimiz Üstüne Bir-İki Söz 147
İmgenin Kökleri 153
Hükümet Programları ve Kültür 157
Doğurgan Tümevarım 163
Bayankuş 171
Şiir ve Devrim 177
Sorgudadır Yazar 183
Marksizmin Birey Anlayışı ve Gerçekçilik 187
1960+10=1970 193
Erkin Düşünce Ergin Sanat 197
Aydınlar 201

Bir Cemal Süreya Yaşadı

Dergi çıkarmak bir tutkuydu Cemal Süreya için. "Edebiyatın nabzı dergilerde atar"dı çünkü. Dergilerde serpilirdi bir ülkenin edebiyatı. Bu yüzden hep dergilerde yaşadı Cemal. Ya bir dergi çıkararak ya da çıkaracağı bir dergiyi düşünerek.

Oldukça geç katıldım ben *Papirüs*'e. Temmuz 1968'de. Sıradan bir kitap tanıtma yazısıydı ilk yazım. Şiirler, öyküler yayımlamıştım. Hatta bir-iki arkadaş, yıllar önce, 1963'te bir dergi bile çıkarmıştık. Ama *Papirüs* başkaydı. Cemal Süreya beğenmişti yazımı, dergisinde yayımlamıştı. Üstelik *Papirüs*'e sürekli yazmamı istemişti benden.

Nitekim, çok geçmeden "Savran" bölümünün sürekli yazarları arasına katıldım. Hemen her sayıya bir kitap tanıtma yazısı yetiştiriyordum. Ama en önemlisi, Cemal Süreya'nın yakın çevresine girmiş olmamdı. Dostluğunu kazanmıştım. Tanıtacağım kitapları birlikte seçiyorduk. Derginin hazırlanışına katılıyordum. Yeni çıkan sayıyı birlikte dağıtıyor, abonelere birlikte postalıyorduk.

Anılara dalmak, dağıtmak istemiyorum. Yalnız bir şeyi belirtmem gerekiyor: Cemal Süreya'nın yönlendirmesi olmasaydı, ne eleştirmen ne de edebiyat tarihçisi olabilirdim. Öğrencisi olduğum yıllarda Ahmet Hamdi Tanpınar'a özenirdim. Onun edebiyat tarihçisi olan yanı çekerdi beni daha çok. İşte Cemal Süreya bendeki bu gizli özlemi sezmişti. Ona göre eleştiriyi bırakmamalıydım ama bir yandan Türk edebiyatı tarihine yönelik çalışmalar da yapmalıydım. "Bizden birinin," demişti, "edebiyatımızı yeniden değerlendirmesi gerekiyor." Şaka yollu

da eklemişti ardından: "Hem belki bizim kuşağın edebiyat tarihçisi de sen olursun."

Sonra oturduk, konuyu belirledik. Tanzimat'tan başlayacaktım. Başladım da. Tanzimat edebiyatına, özellikle düzyazının gelişimine ilişkin üç yorumumu yayımladı *Papirüs*'te. *Papirüs* kapandıktan sonra da bu konuda beni hep yüreklendirdi.

Türk edebiyatını, özellikle de şiirimizi çok iyi biliyordu Cemal Süreya. *Papirüs*'ün başyazıları buna tanıktır. Bu yazılarda şair Cemal Süreya'yı düşünce adamı kimliğiyle görürüz. Araştıran, soran, değerlendiren, hesaplaşan bir Cemal Süreya'dır bu. Ve hiçbir zaman yetinmeyen.

Papirüs'teki başyazılarından birkaçını *Şapkam Dolu Çiçekle* adlı kitabına aldı Cemal Süreya. Yaşasaydı, yalnız başyazılarını değil, yine *Papirüs*'teki öteki imzasız yazılarını, belki Osman Mazlum adıyla yazdıklarını da bir kitapta toplayacaktı. Kim bilir?

İlk kez 1960'ta çıkarmıştı *Papirüs*'ü. Ancak dört sayı sürdü bu dergi serüveni. 1966 Haziran'ında yine birinci sayıdan başladı ve 1970'in Mayıs'ına kadar direndi. "Kendileri (Otobiyografiler)" üst başlığını taşıyan "Sayı 46-47"yle *Papirüs*'ün ikinci dönemini noktaladı. Ama yılmadı. On yıl sonra, bu kez üç aylık olarak çıkarmayı denedi *Papirüs*'ü. Maaşından başka geliri yoktu. Kimi eski okurlarının abone desteğiyle bir yıl içinde iki sayı çıkarmıştı ki önce 12 Eylül fırtınası, ardından baskı giderlerinin korkunç yükselmesi dergi serüvenini, bir daha başlamamak üzere sona erdirdi. Ama önce de söylediğim gibi hayalinde hep yeni bir dergi düşüncesini yaşadı.

Bu kitap, Cemal Süreya'nın *Papirüs*'lerdeki başyazılarını kapsıyor. Yazıları derleyen, Zühal Tekkanat. Yayınevi yöneticisi dostum M. Ali Uğur, Zühal Tekkanat'ın kendisine böyle bir dosya getirdiğini söylediğinde, bir şeyler de biz yazalım, dedim. Aklıma o an Tomris Uyar, Ülkü Tamer ve Muzaffer Buyrukçu gelmişti. *Papirüs*'ün ikinci çıkarılışında Tomris'le Ülkü'nün de bulunduğunu biliyordum. Muzaffer'se ikinci ve üçüncü *Papirüs* serüveninde hep yakınında olmuştu Cemal'in. Tomris de, Muzaffer de birer yazıyla katıldılar böylece. Yalnız, yurtdışında olduğu için Ülkü Tamer'e ulaşamadım. Kitabın yeni basımında onu da görmek dileğiyle, diyelim.

Evet, selam sana sevgili Cemal... Biliyor musun, senden

sonra bir şeyler eksildi hayatımızda. Her dostun gidişiyle biraz daha yalnızlaşıyoruz. Hani her tatsız olayda senin bir avuntun ya da başkalarını avutuşun vardı ya... Bir sıkıntımı, bir sorunumu açtığımda, "Boş ver, böylesi daha iyi," derdin.

İnan, "böylesi daha iyi" olmuyor.

Atilla Özkırımlı

Papirüs'teki Günler

"Şimdi düşünüyorum da," diye başlanır ya, şimdi düşünüyorum da, 1966 yazında Cemal Süreya, Ülkü Tamer ve benim *Papirüs* dergisini çıkarmaktaki inadımıza şaşırıyorum. (Ama gerçekten şaşıyor muyum?)

Nesnel bir bakışla, üçümüz de güç günler geçiriyorduk o dönemde, özellikle para açısından. Cemal Süreya'nın bir akrabasından toplu bir alacağı vardı ama nedense bölük pörçük taksitlerle alabiliyordu. Ülkü Tamer ile benim elimize de az buçuk bir para geçiyordu. Neyse ki bütçelerimiz ortaktı. Cemal Süreya ile benim Kazancı Yokuşu'nda kiraladığımız ev de çalışma mekânı olarak ortaktı. Ancak üçümüzden birinin eline toplu bir para geçti mi, bir lokantaya gidebiliyor, birbirimize armağanlar alabiliyorduk. Acaba o günlerde bizi ayakta tutan, durmaksızın edebiyattan konuşma alışkanlığı mıydı? Edebiyat görüşlerimiz, üç aşağı beş yukarı birbirini tutuyordu, tutmadığı zamanlar kıyasıya –ama kırıcı biçimde değil tabii– tartışabiliyorduk. Parasızlığın yanı sıra kişisel yaşamlarımız da pek parlak sayılmazdı doğrusu.

Böyle bir durumda dergi çıkarma düşüncesi nereden doğdu? *Yeni Dergi*, piyasada büyük bir boşluğu dolduruyordu. Yazılarımızı oraya verebiliyorduk. Dertli başımıza dert mi arıyorduk yani?

Ne var ki *Yeni Dergi*, çeviri ağırlıklıydı. Kusuru değil, özelliğiydi bu. Bizse günler geceler boyu süren konuşmalarımızın, ölçüp biçmelerimizin sonucunda "alışılmadık sorunlara eğilen", telif yazı ağırlıklı bir dergiye gereksinim duyulduğunu saptamıştık.

Ayrıca, Cemal Süreya, bir aralar birkaç sayı çıkardığı *Papirüs*'ünü unutamamıştı. Ülkü Tamer'se bu konudaki deneyimi, teknik becerisi ve estetik kaygısıyla bu iş için biçilmiş kaftandı. Benim içinse bir tutku değildi dergi çıkarmak; sorumluluğu çok daha ağır basıyordu bu girişimin.

Cemal Süreya'nın zarif elyazısıyla yazdığı inandırıcı ve gönül alıcı mektuplardan sonra dergiye yazmalarını özellikle istediğimiz edebiyatçılardan olumlu yanıt gelince, Cağaloğlu'nda bir yazıhane ayarlayınca, dört sayılık yazı stoku birikince, kaygılanmayı bir kenara bırakıp işe dört elle sarıldım.

Baştan ciddi bir işbölümü yapmadıysak da hepimiz üstümüze düşeni eksiksiz yerine getirmeye başladık. Cemal Süreya, ister istemez başyazıları yazmaya başladı. Ülkü Tamer, kâğıtçı, basımevi, dağıtımcı ilişkilerini ve derginin mizanpajını üstlendi. Ben de yazıların düzeltisi ve redaksiyonuyla ilgilenecektim. Yeni çıkan sayıları, Karaköy dolaylarındaki bayilere elden götürüp "görülecek bir yer"e yerleştirilmelerini sağlayacaktım. O sıralar kadın yazar sayısı az olduğundan, bayiler koltuğumun altındaki dergilere bakınca –belki biraz halime acıyarak– önerilerimi geri çevirmiyorlardı.

Gerçi ilk altı ayda, harcamalarımızın bir bölüğünün bile bize dönmeyeceğini hesaplamıştık ama gitgide sıkışıyorduk. Hangi şairin hangi sayıya kapak olacağı, dolayısıyla hakkında kimin yazacağı, "Savran" bölümüne hangimizin "kitap tanıtma" yetiştireceği gibi sorular bütün günümüzü alıyordu neredeyse. Yine de ilk heyecanımız tavsamamıştı: Derginin en önemli yazısından, doldurulması gereken boş sayfaya kadar her köşesinde elbirliğiyle çalışıyorduk gocunmadan.

İlk bunalımı, Edip Cansever sayesinde atlattık. Cansever, yazıhaneye serdiğimiz küçük halının çok değerli olduğunu belirtince, onu hemen gözden çıkardık. Ve küçük halı sanırım Edip Cansever'in engin antikacılık bilgisi (!) yüzünden, ettiğinden oldukça yüklü bir fiyata alındı ortağı Mösyö Jak tarafından. Halı temizlendi, biz de tertemiz iki *Papirüs*'e daha sahip olduk.

İkinci bunalımda, evi boşaltıp anneannemin evindeki bir odaya yerleştik; kiradan kurtulmuştuk. Dergiye daha fazla para ayırabilirdik. Ama eskiden, yazıhanede domates- peynir-ekmek'le geçiştirdiğimiz öğle yemeklerinin keyfini (katılanlar

arasında Süreyya Berfe, katkılarıyla da göz dolduruyordu) akşam, evde sürdürmek (Muzaffer Buyrukçu, Murat Belge, Füruzan) geleneği de sona ermişti.

Üstelik dergimiz, öylesine yerleşmişti ki tanımadığımız kadınlar ve erkekler de doluyordu yazıhaneye. Bir zamanlar çayı-kahveyi kendim yaparak dengelemeye çalıştığım dergi bütçesinin sarsılması bir yana, Cemal Süreya'nın parlak buluşlarını dinlemek özrüyle yazıhaneye doluşanlara "çaycılık" edemezdim. Üstelik çalışmamızı engelliyorlardı.

O aralar han yandı. Benim için gitgide bir dedikodu tümörüne dönüşme belirtisi veren yazıhane de. Benim yandığım, *U.S.A.* çevirimin yüz sayfasıyla ilk öykü kitabım "Suya Yazılı"nın itfaiyenin sıktığı su yüzünden yitip gitmesiydi. Öbür eşyaları kurtarmıştık nasılsa.

Papirüs'ün taşındığı Atasaray'daki yeni yazıhaneye uzun süre gidemedim. Ağır bir sarılık geçiriyordum o aralar. Ancak Cemal Süreya çok üstelerse, haftada bir uğrayıp kendi deyişiyle "yüzünün yumuşaklığından ötürü kovamadığı" kalabalığı dağıtmak üzere harekete geçiyordum. Derginin ilk çıktığı dönemde de topluca alınan "yazı ya da şiir geçemez," kararlarını da sahibine sözlü olarak iletmek görevi bana bırakılmıştı ve beni herkese düşman eden bu jandarma görevinden hoşlanmamıştım.

Bir süre sonra Cemal Süreya'yla ayrıldık. Ben Ankara'ya göçtüm. Oradan yazmayı, dergiyi desteklemeyi sürdürdüm. Ülkü Tamer de aynı çabayı yürütmüş bildiğim kadarıyla. Ama Cemal'in Ankara'ya gelişlerinde, Turgut Uyar'la birlikte düşüncemizi sorduktan sonra bile dergide umulmadık imzaların yer aldığını görünce onu "yumuşak yüzü"yle baş başa bırakmayı kararlaştırdım. Sanırım Ülkü Tamer de öyle yaptı.

Dergilerin de insanlar gibi bir yaşamı var. *Papirüs*'ün ilk sayıları, her şeye karşın birbirlerini seven, sevdikleri işleri birlikte götürmekten mutluluk duyan üç kişinin ne kadar heyecan verici bir işi ortaya çıkardıklarının bir göstergesi.

Tomris Uyar

Cemal Süreya Yazılarda

Sanatlarına en az yaşamları kadar önem veren, sanatla yaşam arasındaki iletişim ve üretim kanallarını hep açık tutan, o kanallardan akan malzemeyi en iyi biçimde değerlendirerek harikalar yaratan, bunlar olurken sanatlarına zarar verebilir kaygısıyla kimi göz kamaştıran zenginlikleri elinin tersiyle iten insanlardan biriydi Cemal Süreya. Herkes gibi tekti, herkes gibi yeri doldurulmazdı ama büyük yeteneğiyle herkesi aşan bir düzeydeydi.

Cemal Süreya'nın dergilerde görülen ilk şiirleriyle birlikte başlayan ve çok uzun süren arkadaşlığımızı pekiştiren olaylardan birisidir *Papirüs*'ün yayımlanması. Cemal Süreya, Paris'e gidip döndükten sonra ordan getirdiği otomobili satmış, edebiyattan ayrılmadan para kazanmanın yollarını aramaya başlamıştı. Maliye müfettişliğinden de istifa etmişti. R. Tomris'le (Uyar) birlikte çeviri yaparak geçimini sağlayacağına inanıyordu. İşte o sırada *Papirüs*'ü yayımlama düşüncesi gündeme geldi. Heyecanların, umutların dorukta olduğu, *Papirüs*'ten başka hiçbir şeyin konuşulmadığı sıcak, büyülü günlerdi. Derginin basılması, dağıtılması, satılması, tutulması sorundu. Çabalar boşuna harcanmamalıydı, dergi kâra geçmeliydi ve bu iş mutlaka başarılmalıydı, (öteki dergilerin hepsi zarar ediyordu, bu yüzden ömürleri kısaydı ya da dergiyi ayakta tutan kitaplar basmak gerekiyordu) başarılamazsa bile kendini kurtarmalıydı.

Hesaplar, hesaplar, hesaplar..... *Papirüs*'ün bir politikası olmalıydı, sözgelimi toplumcu gerçekçiliği benimsemeli ama bireyci sanata kapılarını kapatmamalıydı. Katı, kuralcı, bağnaz

olan her şey dergi politikasının dışında tutulmalıydı. Derginin belirgin bir tavrı bulunmalıydı elbet ama bu tavır, edebiyatımızı bugünkü durumundan daha yukarılara, yani dünya çapında bir yere çıkarmak için bütün olanakları en verimli bir biçimde kullanmakla ilgili olmalıydı. Ama önce edebiyatımız –hiç çekinmeden, hiç korkmadan– dünü ve bugünüyle ele alınmalıydı; titizlikle, kılı kırk yararak incelenmeli, eleştirilmeli, eksikleri, fazlalıkları saptanmalı, yanlışsız bir envanter çalışmasından sonra amaçlanan atılımlar yürürlüğe konulmalıydı. Doğruydu bu. Çünkü sanatta erginleşmenin, kişiliğini sağlamlaştırmanın ve çalışma alanlarının sınırlarını çizmenin gerçekleşmesi –tıpkı bireylerin ve toplumların gelişmelerinde olduğu gibi– bir sürece bağlıydı. O süreci her yönden destekleyen, besleyen kaynaklara işlerlik kazandıran çabalara gereksinim vardı. Cemal Süreya, bir yazısında şöyle diyordu:

> Toplumcu kültür, bir kültür olmak istiyorsa, kendinden önceki kültürlerin diri kalmış, bugünü besleyen değerlerini kapsamalı, onların bir bireşimi, bir devamı haline gelmelidir. Bu yüzden günümüzdeki Türk sanatçısının kendi tarihimizle birlikte dünya tarihine eğilmesi, tarih zincirini bilinçle kavraması gerekiyor. Ayrıca günlük hayattaki temel ilkelerin bilincini yitirmemeli sanatçı. Yoksa tarihin sadece kendi tarihi olduğu izlenimi içine sıkışıp kalabilir, gerçeği bütünüyle görmeyebilir. Bir sanat yapıtının ulusal kültür içinde çiçekleneceği doğaldır. Ancak, dünya edebiyatının geleneksel yüzünün değişime uğramaya başladığı şu sıralarda başka bir durum da ortaya çıkıyor: Artık o değişimi yalnızca ileri bir kültür aşamasına ulaşmış uluslar yaratıyor değil. Bütün ulusların, bütün kültürlerin katkısı söz konusu. Bunun için de bir sanat yapıtı ancak dünya kültürleri karşısındaki yeriyle değerlendirilebilir. Asıl iş, insan hayatındaki sorunların çözümüne bizim özel bir katkıda bulunup bulunmadığımızdır. O yolda bir çaba gösterip göstermediğimizdir.

Burada belirtilen düşünceler, yürünecek yolu, varılacak ereği gösterdiğine göre artık her düşünceyi teker teker ele almak, o düşüncenin başka düşüncelerle ilişkisini ortaya koymak, ayrıntılara inerek yapıtları doğuracak yaşam birikimlerini

sergilemek kolaydı. Nitekim Cemal Süreya –dergideki öteki yazıların dışında– en çok *Papirüs*'ün "baş makalesi" sayılan yazılar üstünde kafa yoruyordu. Bence hepsi de birer deneme olan bu ürünler, bazen dergi yönetim odasında, bazen evinde yemek yerken ya da söyleşirken doğardı, bazen de son güne bırakırdı, o güne kadar seçtiği konuların hiçbirini beğenmezdi ve o son gün aradığını bulur, yazardı.

Cemal Süreya'nın hepsi de birbirinden önemli olan denemelerini okurken gözlemlerine, saptamalarına, ele aldığı konulardaki egemenliğine ve anlatımındaki ustalığa hayran olursunuz:

> Son yıllarda edebiyatımızda yeni bir aydın tipi doğdu. Genç yazarlar arasında da, okurlar arasında da sayısı gittikçe artan bu tipe sık sık rastlamak mümkün. Varlıklı bir ailenin çocuğudur. Öğrenimini özel okullarda, kolejlerde ya da yurtdışında yapmıştır. Edebiyat oluşumu yabancı yapıtlara koşullanmıştır. Camus'yü, Faulkner'ı, Kafka'yı, Alain Robbe-Grillet'yi kendi dillerinde okumaktadır. Türk edebiyatını izlememiştir. Bu edebiyatın gelişim duraklarını, değerlerini, sorunlarını pek bilmemektedir. Oysa kendisi de şiir, hikâye, deneme yazmaya başlamıştır. Böyle yetişmiş bir yazar adayının Türkçede gerçek şair, gerçek bir hikâyeci olması çok güçtür. Çünkü yaşadığı ülkenin anadilindeki edebiyatı bilmeyen, merak etmeyen birinin yabancı edebiyatları tam anlamıyla değerlendirebileceğine inanamıyorum.

Cemal Süreya'nın yıllar önce saptadığı bu durum, ortadan kalkmamış, o dilini bilmeyen yazar adayı, bugün yazar olarak ortaya çıkmış, kendisine benzeyen "yabancı edebiyat tutkunları ya da tutsakları"yla bir araya gelerek bir topluluk kurmuştur. Büyük bir birikimi olan ve sağlam yapıların üstünde yükselen Türk edebiyatını küçümseyen, hatta yok sayan bir tavır takınmıştır. Amaç, yeni yetişen ve Türk edebiyatının içinde kendilerine yer açmaya çalışan genç yeteneklerin yollarını kesmek, kendi yönelişinin doğruluğunu benimsetmektir. Hatta bu konudaki haklılığını kanıtlamak için, "Hadi, bunlar da bulunsun, edebiyat çoksesli bir yaratımdır," diyenlerce "bağış olarak" verilen ödülleri bir belge olarak kullanmaktadır.

Cemal Süreya, "Sanatın bir şey söylemeyeceği düşüncesi yıkılmıştır," diyordu 1960-1970 yılları arasında yapılan edebiyatı değerlendirip aykırı uçların tutumlarını tanımlarken. Ama ne yazık ki o vakit onu üzen sorun silinip gitmemiş, sinerek, pusarak yaşamını sürdürmüş, belli başlı basın kuruluşlarına, radyolara, televizyonlara yerleşerek gücünü artırmıştır. Ve az önce belirttiğim gibi bir karışıklık, bir güvensizlik ortamı yaratarak Türk edebiyatının öz yapısını yozlaştırmaya çalışmışlardır, çalışmaktadırlar. Gene edebiyatı suskunluğa, çaresizliğe, umutsuzluğa sürüklemek istiyorlar, gene edebiyatı çok insani, çok evrensel gerçekleri söyleyen bilinçli bir ağızdan, hiçbir şey söylemeyen ya da saçma sapan sözler söyleyen bir deli ağzına dönüştürmek için bütün olanakları kullanıyorlar.

Edebiyatımızı kemirmeyi, yıkmayı ve kendilerini, yıktıklarının yerine koymayı amaçlayan bu harekete Cemal Süreya nasıl davranırdı acaba?

Türk edebiyatına çeşitli açılardan bakan, o açılardan gördüklerini değerlendiren, sorunlara bir düşünür, bir denemeci, bir şair olarak yaklaşan ve çözüm arayan, çözüm getiren önemli yazılardır Cemal Süreya'nın yazıları.

Muzaffer Buyrukçu

Papirüs'ten Başyazılar

GERÇEK AYIKLANMA

Sonra gece olur. Sonra sabah olur. Sonra adam sokağa çıkar. Çıkmasına çıkar ya, bir de bakar ki, çorabının birini ters giymiş. Canını sıkar bu onun. Sinirleri ırgalanır. Sonra eğilir bir köşede. O çorabı çıkarıp, tersine çevirip yine giyecektir. Ancak eğilince bu kez öbürünü de ters giymiş olduğunu anlar. Gülümser. Bozulan düzeni yeniden kurulmuştur. Sanki asıl olan, ikisinin de düz olması değil, ama belki ikisinin de tersten olsun düzden olsun birbirine uymasıdır. İşte tam böyle günümüzün kitle aydını, ortalama aydınımız derin sorunları nedense kurcalamaya pek yanaşmıyor. Korkuyor nedense. Büyük aykırılarla karşılaşmaktansa kendinde küçük ve kolay uyumları deniyor hep. Küçük uyumlara sığınıyor, onlara sürgün ediyor kendini. Derinlere inmekten, asıl gerçeği kovuşturmaktan bir vazgeçişi var. Önce büyük bir sayrılık haliymiş gibi görünen bu vazgeçiş giderek onun yaşamasında felsefi bir tutarlık kazanıyor. Tutsak ediyor, engelliyor onu. Bu neden böyle oluyor acaba? Bu vazgeçiş, bu yılgınlık nereden geliyor? Bin yıllık kötümserliğimizi besleyen o ağulu su hangi sudur? Bilinçaltımızda çöreklenmiş o korku?

O vazgeçiş, o yılgınlık, o su, o korku... Onlar hep yurdumuzdaki toplumsal ayıklanmanın (*séléction*) tek yönlü ve ters işlemesinden doğuyor. Düşüklerin yönetim

süresine rastlayan on yıllık demokrasi deneyi bunu iyice belli etmiştir. Eskiden de çarkın başında bulunanlarla çarkın dişlerine girenler arasında ayıklanma bakımından sadece bir rastlantı değil, hatta ters yönde bir belirlilik vardı. Demokrasi deneyi bunu iyice çoğalttı. Tam on yıl cahil bir şeytanın cumhurbaşkanı, günde beş vakit ulusa söven bir uyurgezerin başbakan, kişiyi Darwin'in insanın maymundan geldiği kuramına inandıracak bir adamın Büyük Millet Meclisi başkanı olmasındaki tersine işlerlik söylemek istediklerimizin kenar bir örneğini gösteriyor. Aynı şeyi türlü önem ayrımcılıklarıyla ekonomik, toplumsal ve politik yaşamamızın bütün alanlarına uzatabiliriz. Yurdumuzun toprağına kadar sinmiş büyük kötümserliği yıkmak sanıldığı kadar kolay olmasa gerek.

Sık sık bizden neden büyük sanatçı, büyük bilimci çıkmaz diye söylenir dururuz. Yakınır dururuz. Nasıl çıksın? Şu uzun Anadolu'da deha ihtimalleri yoksulluğun, bırakılmışlığın, okulsuzluğun cehenneminde kuruyup gitmektedir. Bugün uzaklarda, gerilerde, köylerde Türk köylüsü dehasını dere boylarında değnek yontmakta ya da kağnı tekeri onarmakta harcıyor. Ağaçlar, sular, toprak altları iri bir yalnızlık içindedir. İnsan ve tabiat güçleri bir arada, birbirine göre değerlendirilememektedir. Erkeklerin yüzde 60'ı, kadınların yüzde 73'ü okuma yazma bilmediği gibi, birkaç milyon yurttaşımız da Türkçe konuşamamaktadır. Köylerde, hatta kasabalarda sınırlı, ilkel bir "ayni ekonomi" işlerliktedir. Ücretler Tunç Kanunu yörelerinde; yerin demir göğün bakır olduğu bir bölgededir. Toplumsal Doktrinler tarihinde çok geçen o "Güvercinler" öyküsü bizim üretim çarkımızın sonuçlarını çok güzel anlatır. Zaten Bay Düşük her mahallede birkaç milyoner yetiştirdik diyerek durumu o öyküden çok daha iyi tespit etmişti. Hep çok bağlı, hep çok hoşgörür olan bu toplum nedense hakkı olan bir en az yaşama düzeyinden, sanki

sistemli bir şekilde, hep uzak bırakılmıştır. Onun için Birinci Cumhuriyet çağında yurdumuzda gerçek bir toplumsal akıcılığın sözünü edemeyiz. Kalım kavgasının sert ve kesin sonuçları, bağnaz gerekirciliği Türk ortalama adamında eşya, tabiat ve insan karşısında büyük bir moralsizlik yaratmıştır. İlginç bir tarihimiz olduğu halde bir felsefi olanak edinemememizin, ekonomik düzeni kuramamamızın ulus olma yolunda güçlüklerle karşılaşmamızın nedenleri hep bundadır. Kalkınamamamızın, doğrulamamamızın gerekçesini bunda arayalım. Çünkü Türkiye gibi çok geri ekinsiz bir ülkede yalnız siyasal köklere dayanan bir demokrasi daha çok, zararlarını gösterecek şekilde işlemek eğiliminde olacaktır. Bir yıl değil, beş yıl değil ama belki on yıl sonra yine soysuzlaşabilecektir. Geri bir ülkenin ve ekonomik, toplumsal ayıklanmasını aydınlığa çıkaramamış bir ülkenin demokrasisinde tarihsel ve geçici nedenlerle çarkın başında bulunan öyle bir küçük grup vardır ki her şey o grubun kavgasına, aşkına, fantezisine göre ayarlanmıştır. Kalım kavgası çatışmalarından o gruptan olan bireyler ya da kümeler sıyrılır, üste çıkar. Ancak bunların kendi aralarında bile en iyileri, en güçlüleri oldukları söylenemez elbet. Hatta tam tersini düşündürecek karineler, gerçekler dünya uluslarının yaşamasını doldurmaktadır. Nasıl olsa üste çıkacak olmanın verdiği bir rutin, bir rahatlık soysuzluğa uğramamış potansiyellerini de eritmekte, statükonun çok ucuza elde edilmiş kıtlık fiyatı bitişiğinde onları şekerleştirip bırakmaktadır.

Biz toplumsal ayıklanma ile üretim metotları arasında zorunlu ve sağlam bir bağlılaşma (*corrélation*) vardır, diyoruz. Üretim metotlarını soylu bir düzene sokmadan bir şey yapamayız. Türk ortalama adamının tarihsel en büyük sorunu budur. Okuyun Kemal Tahir'in romanlarını, o romanlarda sentetik bir tarih ışığı düşü-

rülmüş Türk ortalama köylüsünün acıklı otobiyografisini göreceksiniz. Mustafa Kemal çok daha önceleri bu gerçeği kavramış ve Büyük Millet Meclisi'nde şu sözleri söylemiştir: "Önce içtimai hürriyet efendiler! Siyasi hürriyetler daha sonra gelecektir." Ne yazık, özellikle 1945 yılından bu yana yalnız siyasal hürriyetler önde tutulmuş, onların kavgası yapılmış, işin tuhafı en çok kısıntı da bu dönemde olmuştur.

Oysa büyük kitlede gerçek bir ayaklanmanın temellerini atmak istiyorsak toplumsal kökleri de cesaretle dinamitlemeyi bilmeliyiz. Hiçbir şey onca zor değil aslında. Kimseler onca yalnız değil. 27 Mayıs Devrimi'nden bu yana halkta çarçabuk oluştuğunu gözlemlediğimiz sevgi, barış, birlik, özgecilik eğilimleri bize umut veriyor. Bu güzel ortamda Türkiye'nin sorunlarını namuslu ve cesur olarak ele alalım, isteklerimiz ne ise metotlarımızı ona göre ayarlayalım. Elimize geçen şu soylu fırsattan faydalanalım. Yalnız on yılın değil bütün tarihin yanlışlıklarını, karalarını silmeye çalışalım. Hesap soracaksak bunu kişi planından kitle planına, bilanço planından piyasa planına, gün planından tarih planına götürelim. Bugün devlet yönetimini geçici olarak ele alan yurttaşlarımız kadar hiçbir idareci kitlesi doğrudan doğruya halktan gelmiş değildir. Milli Birlik Komitesi'ndeki yurttaşlar yakın tarihimizin en büyük şerefini olduğu kadar en büyük sorumluluğunu da taşıyorlar. Çünkü onların tohumlarını atacakları her güzel davranış sonra gelecek partileri bağlayacaktır. Sadece siyasal alandaki düzeltmeler, yerine getirmeler sayrılığın kökünü kazıyamaz. Ancak ayıklanmayı gerçek bir aydınlığa çıkardığımız zaman, ulusal birliğimizi toplum olarak yukarıdan, birey olarak aşağıdan kurabileceğiz. Kavga yerine sevgiyi, dayanışmayı koymak yalnız bununla mümkün. Hümaniz-

min son verilerinden faydalanmak yurdumuzun şartları için eskiden de kaçınılmazdı. Şimdi düşüklerin kötü yönetimlerinin her alandaki yıkıntıları sonunda daha kaçınılmaz olmuştur.

Ağustos 1960

Can Yayınları
Bu tanıtım kopyası
Can okurları için
özel olarak hazırlandı.
Can Yayınları

"Türk edebiyatını, özellikle de şiirimizi çok iyi biliyordu Cemal Süreya. *Papirüs*'ün başyazıları buna tanıktır. Bu yazılarda şair Cemal Süreya'yı düşünce adamı kimliğiyle görürüz. Araştıran, soran, değerlendiren, hesaplaşan bir Cemal Süreya'dır bu. Ve hiçbir zaman yetinmeyen."

Atilla Özkırımlı

Papirüs*'ten Başyazılar*, Cemal Süreya'nın elli üç sayı yayımladığı *Papirüs* dergisindeki yazılarını bir araya getiren özel bir derleme. Cemal Süreya'nın şiire, hayata, siyasete ve sanata dair görüşlerini dile getirdiği bu yazılar, şairin dünyaya nasıl baktığını da gözler önüne seriyor.

#papirüs #dergi #şiir #edebiyat #sanat #siyaset #yayıncılık

Kapak illüstrasyonu: Aylin Güler

can

canyayinlari.com | f | | X canyayinlari

deneme

ISBN 978-975-07-6555-1

9 789750 765551